

Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 20.051.212
Карпатського національного
університету імені Василя
Стефаника
доктору філологічних наук,
професору, завідувачу кафедри
української літератури
Солецькому Олександр
Маркіяновичу
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата філологічних наук, доцента, доцента кафедри англійської філології
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

Дойчик Оксани Ярославівни

на дисертацію **Васенка Олександра Юрійовича**

«Семантичний домен ВІЙНА у вимірі корпусної стилістики (на матеріалі
англомовної воєнної прози XIX–XXI століть)»

подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія
з галузі знань 03 Гуманітарні науки

1. Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Обрана тема дослідження є актуальною у зв'язку з значущістю тематики війни для сучасного наукового дискурсу, оскільки суспільно-політичні та соціокультурні трансформації сьогодення зумовлюють значне переосмислення феномену війни у світовій культурі та літературі. Обраний автором вектор дослідження, а саме: залучення методів корпусної лінгвістики у площину стилістичних та когнітивних студій, відкриває нові можливості для верифікації мовних явищ та відображає актуальні тенденції сучасних лінгвістичних студій, зацікавлених у системному описі великих масивів мовних даних. Запропонований у роботі комбінований підхід є своєчасним та передбачає всебічне дослідження експлікації семантичного домену ВІЙНА та встановлення статистично значущих закономірностей об'єктивації

війни у прозі на воєнну тематику протягом тривалого часового проміжку (XIX–XXI ст.).

Дисертація Олександра Юрійовича виконана у рамках держбюджетної науково-дослідної теми кафедри англійської філології Карпатського національного університету імені Василя Стефаника «Когнітивно-комунікативний та мультимодальний виміри англомовного дискурсу» (номер державної реєстрації 0123U100259).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхня достовірність. Дисертація характеризується цілісністю дослідницької концепції, логічною послідовністю викладу матеріалу та відповідністю між поставленою метою, завданнями, об'єктом і предметом дослідження. Теоретичні положення роботи спираються на широкий спектр теоретичних джерел, а саме: праці українських та зарубіжних вчених з корпусної лінгвістики, корпусної стилістики, когнітивної семантики, когнітивної стилістики, методологічні напрацювання теорії лексичних і семантичних доменів, теорії концептуальної метафори.

Досягнення мети наукового дослідження забезпечується поєднанням таких загальних та лінгвістичних наукових методів, як: *типологічний та описово-аналітичний методи, структурний аналіз у поєднанні з корпусним інструментарієм, методика сегментації домена, метод корпусного аналізу, статистичний метод, атрибутивний аналіз, концептуальний аналіз, стилістичний аналіз*. Комбінована методика дала змогу Олександру Юрійовичу здійснити різнобічне висвітлення корпусно-стилістичних параметрів семантичного домена ВІЙНА в англомовній воєнній прозі XIX–XXI століть.

Системне опрацювання джерельної бази та комплексний аналіз теоретичного та практичного матеріалу дозволили автору досягти обґрунтованості у формулюванні результатів дослідження. Достовірність результатів забезпечується також значним обсягом емпіричного матеріалу (корпус англомовної прози XIX–XXI століть на воєнну тематику, що складається з 45 прозових текстів різних авторів загальним обсягом 4 324 753 слова).

Висновки дослідження є послідовними, конкретними, висвітлюють етапи й результати вирішення поставлених завдань й логічно впливають зі змісту та завдань роботи.

3. Наукова новизна дослідження. Наукова новизна роботи, узагальнена автором у положеннях, що виносяться на захист, не викликає сумнівів та визначається комплексним підходом до дослідження семантичного домена ВІЙНА. У дослідженні *вперше*:

- здійснено аналіз семантичного домена ВІЙНА та його субдоменів у стилістичному вимірі, зокрема: змодельовано структуру семантичного домена ВІЙНА та здійснено корпусно-стилістичний аналіз субдоменів у межах семантичного домена ВІЙНА в англomовній прозі XIX–XXI століть на воєнну тематику
- досліджено семантичну просодію семантичного домена ВІЙНА в межах корпусу англomовної прози XIX–XXI століть,
- здійснено аналіз засобів метафоричної об'єктивації семантичного домена ВІЙНА, описано його типові метафоричні концептуальні моделі в межах корпусу англomовної прози XIX–XXI століть на воєнну тематику.

4. Теоретична цінність і практична значущість отриманих наукових результатів визначається внеском дослідження у розвиток сучасної семантики, корпусної стилістики та когнітивної стилістики. Розроблена автором комбінована методика моделювання та аналізу семантичних доменів може слугувати алгоритмічною базою для дослідження інших складних дискурсивних конструктів.

Практична значущість результатів полягає у можливості їхнього використання в освітній і науковій діяльності. Зокрема, дібраний емпіричний матеріал та практичні аспекти дослідження можуть бути використані при підготовці фахівців із семантики, корпусної лінгвістики, когнітивної стилістики, комп'ютерної лінгвістики, а також при розв'язанні практичних завдань прикладної лінгвістики.

5. Загальна оцінка змісту роботи. Дисертація Олександра Юрійовича є логічно структурованою і включає вступ, три розділи із висновками, загальні висновки, список використаних джерел (201 найменування), список джерел ілюстративного матеріалу і додатки.

Зміст дисертації відображає основні аспекти теми дослідження. У *вступі* чітко обґрунтовано актуальність обраної теми; визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження; охарактеризовано теоретико-методологічні засади та наукову базу дисертації; розкрито наукову новизну, теоретичне й практичне значення одержаних результатів; окреслено структуру праці; наведено відомості про апробацію результатів дослідження.

У *першому розділі* «Теоретичні засади дослідження семантичних доменів у художньому тексті» автором розглянуто основні підходи до визначення семантичного домена; диференційовано термін «семантичний домен» та суміжні поняття, як-от: «лексичний домен» та «семантичне поле»; проаналізовано теоретичні засади взаємодії корпусної лінгвістики із семантичними та лексичними доменами; досліджено роль концептуальної метафори у стилістиці та репрезентації семантичних доменів. Автором запропоновано власне визначення поняття семантичного домену ВІЙНА та обґрунтовано алгоритм його аналізу.

Другий розділ роботи «Методологічні засади корпусно-стилістичного аналізу семантичного домена ВІЙНА» присвячено деталізації методологічної бази та поетапній розробці послідовної методики аналізу семантичного домена ВІЙНА. У розділі також визначено умови та принципи формування корпусу англomовної прози ХІХ–ХХІ століть на воєнну тематику.

Третій розділ «Семантичний домен ВІЙНА та його складники в англomовній прозі» відзначається різнобічним висвітленням предмета дослідження: автором встановлено межі семантичного домена ВІЙНА, здійснено корпусно-стилістичний аналіз кожного із дев'яти субдоменів; окреслено стилістичний вимір семантичного домена ВІЙНА як сукупності стилістичних властивостей його субдоменів; проаналізовано типові модифікатори семантичного домена ВІЙНА та їхні стилістичні імплікації; досліджено семантичну просодію семантичного домена ВІЙНА. Важливим етапом дослідження є опис ключових моделей

метафоричної об'єктивації семантичного домена ВІЙНА, репрезентованих найбільш типовими онтологічними та структурними концептуальними метафорами (ВІЙНА є ГРА, ВІЙНА є СИЛА, ВІЙНА є КОНТЕЙНЕР, ВІЙНА є ЗВІР, ВІЙНА є ПОДОРОЖ). Автором доведено також, що через аналіз перетину метафоричних та колокаційних структур стає видимим процес, у якому війна в художньому тексті не просто описується, а формується з повторюваних мовних явищ, стабільних поєднань і впізнаваних образних сценаріїв у цілісну, багаторівневу картину.

Загальні *висновки* дисертації корелюють із послідовністю завдань, сформульованих у вступі, і логікою викладу кожного з розділів У тексті роботи та додатках наведено таблиці, що унаочнюють корпусні та статистичні результати дослідження.

6. Повнота викладу матеріалу дисертації у роботах, які опубліковані автором. Основні положення та результати дисертації Олександра Юрійовича висвітлено у восьми наукових працях, із яких три статті у фахових наукових виданнях України та п'ять публікацій тез виступів на всеукраїнських та міжнародних конференціях. Кількість та характер публікацій відповідають встановленим вимогам та засвідчують, що результати дослідження пройшли належну апробацію.

7. Відсутність порушень академічної доброчесності. За результатами перевірки дисертації та публікацій Олександра Юрійовича не виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикації чи фальсифікації. Автор коректно покликається на власні наукові праці та на праці інших науковців. Порушення академічної доброчесності у дисертації відсутні.

8. Дискусійні положення й зауваження до змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію, вважаю за необхідне висловити деякі зауваження і побажання щодо подальших наукових пошуків здобувача:

1. Попри високу репрезентативність емпіричної бази дослідження: сформованого автором корпусу англomовної воєнної прози XIX-XXI століть (корпус із 45 прозових текстів (с. 18), та забезпечення відносно однакової кількості текстів для кожного досліджуваного століття, весь

масив даних аналізується у роботі узагальнено, без диференціювання на специфічні жанрові ознаки (наприклад, романи, автобіографії, військові мемуари, документальні хроніки, тощо). При цьому, автор зазначає, що «основним завданням було забезпечити достатній рівень репрезентативності [...] корпусу шляхом *максимального урізноманітнення текстів*, що входять до нього» (стор. 74). Жанрова неоднорідність сформованого автором корпусу справді посилює його репрезентативність, зокрема, з точки зору представлення колокаційних профілів, тих чи інших стилістичних ознак, експлікації концептуально-метафоричних моделей, тощо, однак відсутність аналізу цих ознак залежно від жанру може привнести похибку в зроблені автором висновки щодо ключових мовних одиниць, оскільки колокаційні профілі у документальній військовій прозі (наприклад, *The River War (1899)* Вінстона Черчіля) можуть суттєво відрізнятися від колокаційних профілів у психологічних романах (як-от: *The Red Badge of Courage (1895)* Стівена Крейна), чи, наприклад у військових мемуарах (*Pad's Army (2021)* Пола Едді) або у антивійськовій комедійній п'єсі (наприклад, *Arms and the Man (1894)* Джорджа Бернарда Шоу) через вищий чи нижчий рівень фактологічності, використання чи не використання термінології, зміщення акцентів з зовнішніх фактів на внутрішні переживання, психологічні травми, тощо. Цей аспект видається доцільним дослідити у подальшій роботі автора з корпусом.

2. Емпіричний матеріал у дисертації відображає експлікацію семантичного домена ВІЙНА в прозі історичного періоду від 1801 до 2021 року (стор. 75). Попри те, що у розділі 2 заявлено, що «п'ятий етап пов'язаний із діахронним виміром» (стор. 99), у практичному розділі (підрозділ 3.1.) діахронний зріз подано дещо фрагментарно, а у висновках результати дослідження колокаційних профілів та семантичної просодії, здебільшого, подаються узагальнено для всього зазначеного періоду. Варто чіткіше продемонструвати діахронний зріз трансформації мовної експлікації

кожного із дев'яти субдоменів семантичного домена ВІЙНА під впливом культурно-історичних змін.

3. У підрозділі 3.4. автор виокремлює та описує п'ять ключових метафоричних моделей, типових для сформованого у роботі корпусу воєнної прози: ВІЙНА є ГРА, ВІЙНА є СИЛА, ВІЙНА є КОНТЕЙНЕР, ВІЙНА є ЗВІР, ВІЙНА є ПОДОРОЖ (стор. 186). Онтологічні концептуальні метафори ВІЙНА є СИЛА та ВІЙНА є ЗВІР апелюють до тілесного (фізичного) досвіду людини та часто реалізуються у тексті через суміжні семантичні ознаки, такі як, наприклад, *сила, агресія, неконтрольованість, завдання шкоди*, тощо, об'єктивовані лексемами *harm, fierce, vicious* (таблиці на стор. 187, 196), котрі демонструють певну двозначність у наведених контекстах з корпусу. Це призводить до часткового перетину цих метафоричних моделей та не зовсім чіткого розмежування на рівні джерельних доменів (ФІЗИЧНА СИЛА і ЖИВА ІСТОТА). Доцільно було б обґрунтувати онтологічні розбіжності зазначених метафоричних моделей.

Висловлені зауваження й побажання не применшують наукової цінності дисертації праці, а лише підкреслюють актуальність порушених у розвідці питань.

9. Висновок про відповідність дисертації вимогам. Аналіз рецензованої роботи і публікацій автора дає підстави зробити висновок, що дисертація Васенка Олександра Юрійовича «Семантичний домен ВІЙНА у вимірі корпусної стилістики (на матеріалі англомовної воєнної прози XIX–XXI століть)» є ґрунтовним, завершеним і самостійним дослідженням, у якому відображена новаторська дослідницька позиція й отримані нові науково обґрунтовані результати. Дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) щодо оформлення дисертації, а також у «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (зі змінами), що висуваються до

дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а її автор Васенко Олександр Юрійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

Рецензент:

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Оксана ДОЙЧИК